

Բ Ո Ւ Ր Ե Ս Տ Ե Ն

ՍՈՒՐԲ ՍԱՀԱԿԵԱՆ

1851

Ա. ՏԱՐԻ

ԱՊՐԵԼ

ԹԻԻ 4.

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

ՅԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

« Կիրքը կանոնաւորելը ճշման
քիտ կանոնաւորութիւն է » :

Փորձագ, հատուտաւած է որ
մարդկային սեռին թշուառութիւնը
ստեղծելի չարարարոյութիւն է յառաջ կուգայ
քան թէ դժբաղդութիւնէ . քանզի
կիրքն է ստուգիւ որ զանազան գե-
ղութիւններ զայրացնելով հետեւա-
բարձրագոյն գեղեցիկութեան և վրասն-
ներու մէջ ձգելու մէկ մեծ պատ-
ճառ մը կ'ըլլայ . զուր ուրեմն ընծա-
յած կ'ըլլայ նախախնամութիւնը այն
բոլոր արտաքին բարութիւնները,
թէ որ անոնք վայելելու և մեր բնա-
ւորութիւնը քաղաքացիներու և կանո-
նաւորութեան միջոցներուն հոգ չի առ-
նինք 'ի դարձ գնել . վասն զի յայտնի
բան մըն է որ չարարարոյութիւնը
բոլոր քաղցրութիւնը կը դաւնայր-
նէ . ու գոգցես դրամատախարհ մըն ալ
սանձանայ տեղւոյ կը փոխէ :

Մարդոյս երեսի խոժոռ գէմըր ա-
նոր սրտին մէջ յուզեալ կրից թագա-
ւորութիւնը կը դաւադէ . և անոնկ
մէկ անձ մըն ալ ուրիշներուն միտքն
զգուելի երեւալը և անոնց դժբաղ-
դութեանը պատճառ ըլլալը բաւա-

կան չէ իրեն , այլ իւր անձին անդամ
բիւրաւոր տեսակ մոհառիթ միտա-
նէր կը հապքնէ . թող զոգի անանկ
մէկ անձ մը իր մոլի կիրքերը , և քաղ-
ցրը բնաւ որութիւն տիրել տայ իւր
վրայ . տրդարեւ մեծ ստորբերութիւն
կը տեսնայ իւր տոջի և նոր վիճակին
մէջ տեղը . ուրեմն կրից և բնաւ ո-
րութիւն կառավարութեանն կախեալ
է մեծապէս մարդկային սեռին եր-
ջանկութիւնը , որ այս աշխարհիս մէջ
մարմնական զուարճալի հաճոյքներով
իւր անձը կ'ըջացնէ և խաղաղական
կենսոք կը վարէ իւր կեանքը բնական
անմեղ զուարճութեց մէջ :

Այդպէս որչափ մարդիկ և ինչե-
րեւելի անձինք մէկ մէկ տեսակ մո-
լեկան կիրքերով պոսիքն արեւցա-
թեամբ , բարկութեամբ և չափէ
դուրս բանի մը ցանկաւորին փուճ
տեղը ինքզինքնին զոհ ըրած են և կամ
վիւցուցեր են իրենց ամենաուրիշին կամ
բազմաւատա անձի մը կեանքը . բայց
կը հարցնեմ , չի զղջոյնն արդեօք
գինիէն սթափելու , կամ որ և իցէ
տեսակ կրից յաւմունքէ դադարելու
ժամանակին իրենց եղեռնադործու-
թեանցը վրայ . չտրջացուն Վշեքան
դըր իր միակ ազատին գիւցաղն իւր
դեատին շաւաղելի մահաւանք վրայ .
չունիմք անանկ հարիւրաւոր օրինակ
ներ և պատկերներ որոնք իրենց բնա-
ւորութեան չափաւորութիւնը կոր-

որնցընդիմաբար, վերջապէս իրենց կենաց օրերը կտրճեցաւցիր և մահուան գիշափիշ ճիրաններէն յափշտակուեցին։

Թող այն քաջութեան կողմոնէ անդուգական աշխարհակալները և երեւելի իշխանապետները, մեզի ճշմարիտ օրինակներ ըլլան, և չափէ դուրսցան կուժեց սոսկոյի վախճանին սպարտսուր սլաքի նման մահաւմէր միտքը, որոնք լեւալեւ իրենց քաջութիւնը վրէժ և սեփաք բոլոր աշխարհ սարսնցին և դողացուցին, բայց աւանդ գործած այնչափ անմահական յիշատակին մեղութեանց ոտկոյի պարագայները բողբոջ ապի ծածկեցին, ուրեմն իրաւունքով է ըստմ այն ճարտարաբանը լեւալեւ « լեւալեւ իրենալեւներուն յոյժութիւնը զիս կը զարմացնէ, բայց մեղութիւններն ալ մեծապէս կը տրտմեցնեն »։

Վրանկալ քանի քանի պատուաւոր դերասաններ և երեւելի ընտանեկներ կործանած և չիր ունեցան և զոյժ են այս օրինակ կրից գերի և զոյժ անձերու ձեռքէն, որոնք իրենց անձը բոլորովին մոլութեանց յանձնելով համեստ ընտանիքի մը լճաւառութեան ուրիշ եղած են, ահա սոյն ատոյց համառօտ պատմութիւնս կը յուսամ որ յաւցնէ բուռն և իրաւ կիրքերէ ծաղած մահաւրիժ միտմեղքը։

Վինմը Հիւրուլ անունով իր տրտաբէն զեղեցիկութեամբ համար երեւելի և զոյժ էր բոլոր Վրացիայի մէջ անունի որ իր բարձրամասնութեամբը աւրիշ մէկ Հեղինէ մը կը կարծէր զինքը։ Եւ իր միտքը մարդկութեան և կրթելու բոլոր պատահութիւնները ունէր և ամեն կողմանէ հանդիսա էր, բայց ամենեւին չէր տուած իւր միտքը դրոյ կամ բարոյական հրահանգութեանց, մինչ իւր Առաքելիան հառաքին մէջ հազիւ կրնար իւր անունը գրել, որ կարգացուեր, և կոմ մէկ իմաստ մը առանց կծկմանու կարգաւ։ Իրեն անձնական զուարճութիւնները բարկութեամբ ուրիշները նախաւանդ և ընդգէժ համեստութեան գործքեր գործել էր։

Վերջը ի վերին երես կը դնէին սնոր մոլեկան դործքերը, երբ որ տարիքը տոնելով այս պատահութիւնները իր ձեռքէն գնաց, այլ ինքը խորին սրտմաւթեան և յուսահատութեան մէջ ընկղմած ասոր մէջ սուրբ կարած կը դարձանոր կը բարկանար և անհանդիստ կ'ընէր ամենից, և հետզհետէ անանկ կիրքեր երեսնելան, որ մինչև անգամ տղայք քովը մերձենալ կը սոսկոյին, ամբարտաւանութիւն պաշարէր սուսկի մը նման խորին արմատացաւ իւր օրաին մէջ և տարածեցաւ թաւնուոր մոլութեանցներու և մայրաւերու նման։

Նրբոր իր խոհեմ ազնուական տմայնիք իմոցաւ անոր նազկալի դործքերը օրամուտեամբ ամօթխածուլ լեւնէն կը հայր կը մոլէր, չէր գիտէր ընտելիք և մէկ հնորք մըն ալ չէր կրնար դանալ նոյն մոլութիւններէն և ան կեցընելու, քանի իր գեղեցիկութեամբ նայելով անանկ կը կարծէր որ ըստ արժանւոյն անկը չէ ինչ կամ, ասանկ խորհրդածութիւնով և դրեանց մէջ ալ զուարճութիւն մը դանալու կամ զինքը դրօշմնելու կարողութիւն չունենալով չի կրցաւ համարիտ դրօշմնէր մը գտնուլ իւր սրբալին, միայն թէ իր բողբոջարար ազնուական այլը նախաւանդ որ անոր հետ կարգուելովը զինքը անդաւոր, յոյժ կը կարծէր, սկսաւ անկէց ետք իշխել բոլոր ընտանեայր և տնոր ընկիւղ վրայ, ամաւինը չէր համար ձակեր երբէր անոր զաղափարներէն խանդելու, քանզի մարդ ինչ ընդդիմութեան համար ալքէն կրակ կը յտակեցընէր սրտմաւթեանէն գոյն ըզգոյն և սլանդակ հրէշ մը կը ձեւանար, և գրեթէ իւր ամեն մէկ դործը կրուելով և բարկութեամբ թուեաւ լորուած էր։

Եւ ինչ այլը, որ բոլորովին համբելութեան աւաքինութիւնը իր միայն կատարելու կը տեսնուէր, կարծես մարդկային բնութեան հազիւ կրեւր բաները սիրով կը տանէր, մինչ այս կէտ, բայց օր քան զոր նոյն համեստութեան զրկեալ կեանս կատարուէր։

Թիւնը ստատեանալուն զինն ալ իրեն միտն թաղաւ թեան տաւրիոյ մը ըրաւ :

Իսկ չափը անցնելով, տառապանք և նեղութիւնք իր վրայ ծանրանալով, նոյն վայրագասուն բեռնորու թեան ճիրտներէն աղտակելու և մէկ ապահով տեղ մը գտնալու հնարքը կը մտածէր օրտակէզ ոգւով՝ որ և բնի գերեզման :

Տգօրները ամեն տեսակ հալաւ, ծանք և վիշտը կրէին վերջը դեռ մաւառ հասակնուն մէջ կատարելութիւն հասած միաբերնին գրին թողնել և հեռաւոր տեղեր փոխելի, ուր ոչ իտպալութիւն և ոչ հանգաւորութիւն և ոչ ալ հանգարտութիւն կը գրաւուէր :

Իսկ աղջիկները թշուառութեամբ և անարժանաբար լաւագոյն բնորէ շին երթալ ամուսնանալ ստորին ստախճանի մարդոց և հասարակ արուեստաւորաց հետ, և անոնց թուէր, որուն տակը անցնել իրենց սրերը աղքատութեամբ՝ քան թէ մնալ անտակ տնայարոյն մօր մը անգութ և վայրենի բնաւորութեան և հալածանաց մէջ միշտ :

Այնպէս աղաքներն ալ ձգելով իրենց ծնողքը և առնել յետին թշուառութեան մէջ ինկան, մէկը գնաց արեւելեան Հնդկաստանի բանակին մէջ զինուոր գրուեցաւ, և միւսն ալ աղետոյ կերպով վերջացաւ իւր կեանքը : Հէր տեսնուէր երբեք մօրը երեսը տրտմութիւն և իր աչքերը բնական մէկ քանի կոտորելի ծնողական արտասուք, այլ իւր ամբարտաւանութեամբը բոլոր կալուածները ձեռքը անցնելուն և անոնց վրայ բացարձակ իշխանութիւն աւետեալուն վրայ շատ կուրախանար : Բայց ոչ իշխանութիւնն ալ չի տեսնուց, վրան զի իւր միտքը զինքը կաւախարկութեամբով ըրաւով և խնայ կիրքերն օրքան զօր աճելով սաստիկ կերպով գինեմութեան ինկաւ, և օր մը չստիպանց խմելով և ծառայներուն մեկուն անհարկն զայրանալովը բերնէն յարգահոս արիւն եկաւ, և անարգաւ

բար վրէժ իր հոգին : Բայց իւր սրտին երակաց բաղխունը դադարէն վերջն անգամ լեղուն բերնին մէջ կը չարժէր տակաւին :

Եւ անգուստ կրից դռն և մահաւ իմ հետեւանքը, որ ոչ երկրիս վրայ բնական զուարճութեանց համր և ոչ մտերմական բնկերակցութեան քողովութիւնը առած, բոլոր իր պատուաւոր գերգաստանք տակն ու վրայ ընելէն վերջը կնիքը չարաչար իր կեանքը տալովոյց զգուշի օրինակ մը ըրաւով, և այս անցքերուն բուն իսկ պատճառը մասոյ մշակութեան գործի ու ոգւոյ ոնդորութիւն չունենալն էր, և գլխաւորապէս իւր սերը առաքինութեան վրայ չհիմնելն էր, քանզի « Արմանիկ է այն տղը և կինը՝ որոնց սերը առաքինութեան վրայ հիմնուած է » :

Ուրեմն մտաց մշակութիւնը բնաւորութիւն կակղցնելու և մարդս ինքը իր հետեւաբար կառավորելու և վայրենական վիճակէ տղտոս պահելու աւմեմագի զեցիկ եղանակներէն մեկն է : Երբեք մեր միտքը զօրայրները այնչափ մեր բնաւորութիւնը անգործ վիճակի մէջ պահելու և չափաւորելու կարող կ'ըլլանք, « քանզի չօրհաւորեալ կերպը չփառար չարիք դործել կուտայ » :

Այսանի թէ պատանիք և երիտաւարքք մտաց մշակութեան յարգը և օգուտը լաւ ճանչնային և իրենց վրայ թաղաւորեալ մօլի կիրքերը կապելու և օսնծելու կարողութիւն ունենային, միանգամայն յիշելով թէ ուսումնասիրութեան և կրթութեան եկող անձ մը բոլոր կենաց ձանձրութիւնները, թշուառութենէ և մեղութեանէ դուրի կը մնայ :

Վերջի հարկաւոր է երջանկութիւն օր մէկը տղայութեանէն իւր միտքը ապեղ և անհոծայ տեսարաններէն դարձնել և բնութեան որ և ինչ գեղեցիկ առարկայից վրայ խոկոյ և կրթութիւն միտքը քանզի մաւաւր մշակութիւնը մտական զօրութիւնը աճեցնելէն զատ զգացողութիւններն ալ քաղցրացնելու մեծ օգուտ ունի :

ըսինք որ մարդուս երջանկութիւնը
գլխաւորաբար բնութարար թիւնը կա-
ռավարելէն կախում ունի . ուրեմբն
դատարարութիւն մէջ առաջին զննե-
լեքնիս աս պիտի ըլլայ . մորդկութիւն
եւրախառնութեան և խնայարհու-
թեան առաքինութիւնները հարկ է
'ի մանկութենէ կրթել տալ տղայաց .
քանզի մարդս կրթութեամբ կատար-
եալ մարդ կ'ըլլայ , ու այս կրթութե-
ամ ուսմանը պէտք չէ զանց առնել
տղայ . թէպէտ ուսմանը կրթութե-
նէ նախապատիւ սեպուած կ'ընայ ,
բայց մէկ կողմանէ տառնց կրթու-
թեան եղած ուսմանը օգուտ մը
չընէլէն զատ շատ անգամ ալ վնասա-
կար է :

Ուրեմն ջանանք կրթել և յուսա-
ւորել մեր միտքը մաքուր դիտութիւն-
ներով և մերժել տգիտութեան խա-
ւարը . սորվինք մարդկային վերաբե-
րեալ առաքինութիւնները և կրթու-
թիւնները որ մարմնաց և հոգւոյ մեծ
օգուտ ունին . չի յանձնելք մեզի մեր
չար կամայը որ յետոյ թշուառութեամբ
զգնանք . քանզի շատ բաւ է անմե-
ղութիւն բան զգնումը . սորվինք բար-
կութիւնը մեղմելը , համբերութիւ-
նը անկողնելը և զեղիւթութիւնը սան-
ձահարելը , որ կարենանք երջանկու-
թեամբ և խաղաղութեամբ վարել .
մեր կենաց օրերը միւսելու 'ի մահ :

Թորոս Կ , Նազարեան :

ԲԱՆԱԾՆԵՂԾՈՒԹԻՒՆ

ԱՌԱՎ

Ընդ և Կարոս :

Հարաւստի մը տուն կար շուն մը գաճան ,
Եանդիս կատաղե եղբոր խաճան .
Ռոբէ կատուներն 'նանկ կը վախնային .
Որ ձայնէ անգամ խիտ դող կ'ընէին .
Վրաստանումս օր մը կատու մը կուգայ ,
Տան խոնարհեցն շատ ներս կը մտնայ .
Կը տեսնայ հին ուղի բերնի համբանը ,
Կարգաւ մէկ երկու քովքն էն շարք .
Կատուն տեսնելով ապրած կը մնայ ,
Իրեն յնձուկն քովերը կ'ընկայ :

« Կայնէ սա ծաղրէն բերանըս առնեմ » .
Թե որ գեշ է նէ զուր անցը շուտեմ » .
Արանկ բուրջ կտոր մը կ'առնե .
« Աս ինչ անուշիկ լաւ բան է » կ'ըսէ .
« Թե որ բարդն ուլ տաանի համայն » .
Այոջափու մէկ անդ ընկ պիտի ուտե .
« Այն » կ'ըսէ « միտակ կ'ընամ որտեղ ես » .
Երեւում . ու բերեմ իմ խեղճ ընկերներս » .
Կամայ բաւելով դուրս կ'ընէ շատ մը .
Կը տեսնէ յանկարծ ծերակ կատու մը .
« Բարեւ քեզ և զայս » սիրեմն » կ'ըսէ .
« Ինչաւ տրտումը քեզ պաշտօնէր է » .
Ոչէր և ի՞նչ ասկէ ուրիշ ու զուարթ .
Անորա քեզի անանկ զիբ ինձ արգ .
Գիտես աս տունը մէկ օրս մը գտայ ,
Անոր պէս աղէկ ուրիշ մ'այ չի կայ .
Ծաղրէն թախկնտի քիչի մը կերայ .
Ինչաւ համբ , հաւ տեղ բերանըս կ'ըզայ .
Եկի սիրելիս վեր հօգի առնեմք .
Ըստ մը հոն երեւանք օւ , ամենքն լայնեմք .
Բայց դիտեմ որքեօք սիրելի եղբայր ,
Ան մեծ տանը մէջ մէկ շուն մըն ալ կար ,
Կատարած օւ մեծկալ նման առիւծի .
Որ բողբոջներուս ինքն է թշուամի .
« Ո՛հ . սիրելի ընկեր » կ'ըսէ միւս կատուն ,
« Ի՜նչպէս չի վախնայ ու հոն դաջի դուռ » .
Վրա գոյած բանակը բոլոր քեզի .
Կենդանի մնայ խիտ լաւ է ինձի .
« Ի՜նչ կ'ըսես և զայս » կ'ըսէ աս կատուն .
Ըսած որտեղ պիտի ուր գտած ես գտն .
Եկի իմ խոսքես բնաւ դուրս մ'ընկեր .
Ես ինչ որ ըսեմ երբեք չեմ մ'ըսեր » .
Աս բանիս խեղճը կը համբ շուտ մը .
Կերթան համեղը ուրիշ շատեր .
Ի՞նչմ'ալ նայիս որ ուրիշ հայկում .
Առեւել կուգան ստորիկ ինտու մով .
Անուշեղենները երբ հոն կը տեսնան .
Իրենց ջնձուկն կը մարին կ'ընան .
Բայց կ'ըսէ անոնց ծերակ կատու մը .
« Ինչ կ'ընէք և զայս » վեր էլէք շուտ մը .
Չըլլայ թէ յանկարծ հասնի թշուամի .
Ու մեղ ամենքս ալ գոհ ընեն ճանկին .
Աս խոսքս շուտ մը բարեւ վեր կ'ընան ,
Ու ծերակ կատունս որտեղ կ'ընան .
Կ'ըսէ առիւծի քեզի կ'աղաչենք ,
Առանկ լաւ բաներ մենք երբ տեսած ենք .
Փորձաւու կատուն թախկն վեր կ'առնէ .
« Ըստ ընդ եղբայր շուտ կ'ընէք » կ'ըսէ .
Ես խոսքս ամենքն պատրաստակամ .
Կ'ողորմեմ ուտել ինչո՞ւմ երեսով .
Անորապէս կ'առնեն բոլորն կը լոցեն .
Չայնեմքն ձգած երգ մըն ալ կ'երգեն .
Ըսեմ է այս երգէս վեր կը յարձակի .
Պայք խաղաղած շորս գին կը նայի .
Կատուններուն երգն աղաւթի կը բռնէ .
Ըսեն առիւծի պէս շորս կողմ կը գաղի .
Ես որովհետեւ շատ խեղճի է :

կենդանեաց մէջն ալ խիստ պատուաւորն է :

« Բա՛նում խոհանայ հոն յոյժան » կ'ըսէ :

« Կատարած բոլորն չեն գիտեր » : կ'ըսէ :

Ո՛րքէն ցտեղով դաճեն ներս կ'երթոյ :

Ու՛րքն կ'առու հոն ամբողջ կը գտնուի :

« Ո՛րք քուք նեղագուպը աւ անդու՛մ շարեր :

Ան է՛նչ անխիտ բաներ էք գործէր » :

Բո՛ւքն աւ վարդէն ամենքն մեկ կ'ընեն :

Լարքն ալ մեկէն հոն տեղ կ'աղանձնէ :

Հինս սիրելիք տեսեր եղածը :

Գողերուն վրէժն անդու՛մ պատիժը :

Թե՛ն խնտու մայ կերան խոցին :

Բայց հասաւ իրենց պատիժ անաղին :

Ուստի տա բանէն օրինակ տառն էր :

Եւ խելքէրին ալ գլուխինս բերեց :

Բնաւ չի գործել ատոնկ շար բաներ :

Որ շարերուն ոչն շատե՛նք պատիժներ :

Յո՛ւնանէն Մի՛կրդադ Գա՛րիբիան :

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Անտրեոպը կամ խիստ ըստով արդարած
շարժանքն հրաման մը :

ՍԻՆՏԵԼԱՅՑ անուանով հարու տա ու
տարտական մը երկայն ատենէ ՚ի վեր
իր բնակութիւնը Ուոսաստանի մէջ
հաստատումն է արքայական պալատին
սեղանաւոր եղած էր, և Կոստորինէ
թագուհիէն շատ շնորհք տեսած էր :

Օր մը երբոր աստուանց ելեր և
երկը կը լուսոյ ծաւայները եկան իւ
մաց տուին թէ տունը պահապանը զոր
քեզ պաշարած են և մեծ ոստիկանն
ալ կ'ուզէ իրեն հետ խօսիլ :

Բայ ոստիկանը որ ըլլելով կ'ըս-
տէր մէկ խաւոված գէմքով մը ներս
մտաւ ու ըսաւ « Դարուն Սիւտեր-
լանտ յիշաւ ի մեր բարեշնորհ և մար-
դտակը ինքնակողմն քեզի համար տու-
ած անաչառ հրամանը կատարել պար-
տաւորելուս վրայ շատ կը ջախճն » :

— Ինձի՞ գէ՛մ, ըսաւ սեղանաւորը
խիստ զարմացած : և ի՛նչ կրնայ ըլլա-
ւա հրամանը :

— Կը վախճում զսինի քեզի բանա-
լու, բայց սիրող տիմուր բռնէ :

— Ի՛նչ ի՛նչ, զիս գաւառս արքա
բնէ՛մք :

— Ո՛չ, անկից ալ գէ՛շ :

— Ո՛չ Լիստուծ պօռաց Սիւտեր-
լանտ դադարով, արդեօք Սիտերիա տը-
սորե՞լ է մի :

— Ընկից ալ գէ՛շ պարոն :

— Ո՛ր սէր երկնի և երկրի, արդ-
եօք տունջանքով ձե՛ծ զարնե՞լ է մի :

— Ո՛չ, անկից ալ գէ՛շ :

— Լ. ի՛նչ արդեօք, ի՞մ կեանքս վը-
տանդ ի մէջ է մի. ըսաւ սեղանաւորը
հատաւելով. բարերար և զթափրոյ
թագուհին գեւ երկու օր չի կայ սր
ինձի հետ անուշա՛մեանը կը խօ-
սէր, կ'ուզէ՞ մի . . . բայց չեմ կրնար
հաստատել. Լիստուծոյ համար ըլլայ
վերջի խօսքդ ըսէ, քանզի մահը այս
անաւանի ի տարակոյսէն շատ աղէկ է :

— Ի՛նչ, շատ աղէկ սիրելիս ըսաւ
ոստիկանը առանց խռովելու, մեր բա-
րեշնորհ ինքնակողմն հրաման տուաւ
քեզ յարգի մէջ թաղելու :

— Զարդի մէջ թաղելու պօռաց
Սիւտերլանտ տէքը ոստիկանին տըն-
կած. խելքիդ եկաւ, թէ չէ՛ թա-
գուհին խնդեցեր է :

— Իսեղճ բարեկամս, քու սիրող
համար ձեռքէս եկածին չափ համա-
ղել ջանացի, որ ուրիշ անգամ մին
չեւ խօսք մը զատուէր չէի համարձա-
կեր. բայց սղոստովառ ինքնակողմն
բարեկամեան ձայնով մը հրամայեց
ինձի շաւտով երթալ և խօսիլ իւր
հրամանը ՚ի գործ դնել այս հետեւ-
եալ խօսքերը « Կրուցե՛րով » որոնք դեռ
տիրեն իւր խօսեցրենն » : « Կ'նա և մի
մուսար որ քու պարտքդ է խմին քե-
զի հրամայածս ասանց յաղաղելու
կատարել » : Իսեղճ սեղանաւորին այն
վարկէնի զարմանքը, զաղը, յուսահա-
տութիւնը և բարեկամութիւնը՝ նկարա-
գրելն անկարելի է : Իր ջաւը փարա-
տելու համար քանի մը վարկէան ու
զատ շրջադայալութիւն մը բնեղն է-
տեւ, ոստիկանը քառորդ մըն ալ մա-
մանակ տուաւ իր գործերը կարգադ-
րելու. ան ատեն Սիւտերլանտ կ'ա-
ղաչէր անոր և կը խնդրէր քիչ մը ժա-
մանակ շնորհք ընելու իրեն որ թու-
գուհին աղերսողիք մը գրէ որ դու-
ցէ գու՛թը շարժի և կեանքը շնորհէ :

Վերջապէս ոստիկանը անոր պա-

դատանքներէն յաղթուելով և սպառ
 չանքներէն ձանձրանալով լծող կու
 ապ գրեւ իր ուզածը, և Կերը առ
 նելով զուրս կ'երայ. պարտա երթալ
 չի համարձակելով շիտակ իրաւսից
 կամին տունը կ'երթայ և ամենը մի
 քոտ միտքէ կը պատմէ: Արմաը գրեթե
 խենդեցած կարծելով « Կուտէս Եւ
 կուր և պարտաը վարը սպասէ ինծի
 կ'ըսէ, ու շիտակ կը վաղէ թաղու
 հինքն քով կ'երթայ և յարգութեան ծան
 րութեամբ մը կը հասկըցնէ Եղե
 լութիւնը: Աստարինէ այս գործանա
 յի պատմութիւնը լսելով կը պոռայ.
 « Տէր Երաւած այս քնէ կը լսեմ,
 ճշմարիտ իրէի՞նք ինչքը թոռացեր է
 մի: Հաւատով վաղէ և քսէ ու անպա
 մին որ իմ խեղճ սեղանաւորս ա
 պատէ »:

Արմաը դնաց և հրամանը կատարե
 լով գործաւ թաղուհւոյն քով որ
 բարձր ձայնով կը ծիծաղէր « հիմայ
 հասկըցայ » բառ թաղուհին « այս
 ծիծաղութեան քան թէ անխմանայի զեղ
 քին պատճառը: Եւ չառնեց ինչի
 վեր մէկ գեղեցիկ շուն մը ունէի որ
 շատ կը սիրէի, և անունը Ալեանէր
 լսեալ որոտ էի զանի ինծի բնայ Ե
 նող անգղիացիին անտնակը, այս շու
 նը մեռաւ և ես ալ իրէի՞նք հրամա
 յեցի զանի յարգի մէջ թաղելու, և
 որովհետեւ կը տարածուէր՝ բարկա
 ցայ վրան կարծելով որ մէկ ունայն
 սնափառութեամբ մը իր արժանա
 պատառութենէն վար բան մը կը սե
 ւէր տարնի մէկ գործ մը կատարելը »:
 ասոն այս է եղեր այս ծիծաղաշարժ
 պատմութեան պատճառը:

Կորնաթա Ասկէ Յ. Էսհրեան:

ՕՒՄԵՐՈՒՄ

ՓԵՂՆԵԼՈ ԽԵՂՆԵԼՈ ԽԵՂՆԵԼՈ

(Երանայալ)

Ընթերցողներու չէր գիտացուեր,
 և Հայր Փնէի իր կեանքին մէջ տասնի
 ինգուցած չունէր, անտանի որ իր

կողին մէջ շատ մը զգաց, բայց ի վե
 րայ այս ամենայնի ինքը տաւաքի պէ
 չի մնաց, շուտով կոկորդշաւ և զու
 ւակը ծովը նետալը բողբոջին միտքէն
 հանեց. « Եւ կ'ըլլայ նէ բլայ » բառ
 իր կնիւնը, վաղիկանօր ան պարտիկ սը
 դան սխմելով, « Եւ օր ուղան կը
 նսկի կուտին պէս կուտ մին ալ ու
 նեայ ես անիկոյ պիտի պահէմ, վա՛ն
 զի անիկոյ ինծի շափազանց կ'ուրա
 խողցնէ »: աս բանս կինն ալ էլեւթ
 ուրախացուց. ինչու որ կը վախնայ
 թէ իր Երկը անոր չի հաւանելուն օր
 մը անոր գիտան ծիւն մը կը բերէ:

Վանի մը տարի անցնելէն ետքը պարտիկ
 Փնէինէն մէկէն ի մէկ տարն և վեց
 տարեկան մարդու մը երեւելով ու
 նեցաւ, և իր միտքն ալ ամեն բանի
 կը հասնէր. ամէն բանի մէջ իմաս
 տութեամբ կը խօսէր, և ամեն մէկ
 նիւթերու վայցը յոտակ տրամադրա
 նութիւններ կ'ընէր, և շատ անգամ
 ալ իր ծնողքները կը շուարեցրնէր ու
 ննից զանազան բաներ հաղցրելով.
 Հայրը իր ազուն յառաջող իմութիւն
 ներքն անանալով միտքը դրաւ բեռնա
 կիր ընէլ անիկա, վա՛ն զի ամեն
 մարդ գիտէր որ նոյն անտանի անտե
 րութեամբ շատ արժանեցն նայելու
 բուսականութի չունենալուն և բա
 րի բաղդը իր զուակը օտանի շուտով
 մեծցրնելուն պատճառաւ ուղեց զու
 նիկոյ գործքի զբաղեցրնել, ուստի
 Հայր Փնէին առտու մը նախաձայնի
 ժամանակ ըստ անոր. « Փնէինք
 իմ աղան, Կուն հիմա բաւական մեծ
 ցար և կրնաւ քու ապրուստդ Զարեկ
 և ես քեզի խոստ կուտամ որ վաղ
 նաւամասացը երթաւ և հան գործի
 սկսիմ, ուղեկ կ'ըլլայ որ Զամբարդն
 բուն բեռները կրէ »:

« Ինչու տառնի ուրիշ բան կը պ
 րուցես » ըստ Փնէինէն յարգական
 կերպով մը, « Եւ իմ միտքս ուրիշ
 բան գրած եմ »:

« Ինչ բան է սա » հարցուց հայ
 րը « Գործէ նայիմ »:

« Եւ միտքս գրեւ եմ թաղաւ սրի
 պաղատը երթալու » պատասխանեց
 աղան:

« Այլէկ կ'ըսես » ըսաւ հայրըսրը տանց խնդալով, « պաշտօնը մի պիտի երթաս : բէ՛շ : բայց դուն հոն թիշ միջոցով պիտի մանաւ պզտիկ կ'աղիկ, աղէկ դիտցիր որ եւ այն անգը դարձ մը չունիմ » :

« Իս անձօտը տնանց առջին պիտի ելլեմ առանց մեկու : մը ոգնակու նութեւներ » ըսաւ Վնչինեյը :

« Այլէկ ա' ինչո՞ւ համար պաշտօնը երթալ կ'ուզես » :

« Այլէկ ըսեմ » ըսաւ Վնչինեյը, « տղիս եւ ետիս մէջմէկ կ'անտ ունենալուս կը պարտաւորիմ դրել, կարգալ եւ դիտաւթիւններ սորով, ու թէ որ աստուած ուզելու ըլլայ եւ անանկ ուսումնասիան մը կրնամ ըլլալ, որ մարդիկ երբոր իմ խօսքերս լսելու բրոն իմ տղեղութիւններու կը մտնան, դուք հիմա աղքատ եք եւ իմ գործատանս ծախքը չէք կրնար ընել, ուստի կը լուստի որ թագաւորը իմ կրթութեանս ծախքերուն հոգը իր վրայ կ'առնէ : ես կ'ըմամ նաեւ անիկայ համարել, որ աս բանը ինծի ընէ : բայց աս բանս յաջողելու համար ինծի էշ մը պէտք է » : « Իշ մի » ըսաւ հայր Վնչին եւ իւր կիներ մէկ բերան : « Ի՞նչ ինչ զնութիւններնուս մէջ թիշտիս էշ կրնանք ծախու առնել, դուցէ փաղայներէն մէկ հատ մը գտնանիր » :

« Իս թիշ ոչինչ խօսք է սիրելի Հայր » ըսաւ Վնչինեյը, « անսիրդ ծախի, եւ աղէկ գիտցիր որ գիշեր չեղած ուրիշ մէկ գեղեցիկ մը կրկին ձեռքդ կ'անցնի, եւ նայն ատակովը կրնաս ինծի մէկ սիրուն պզտիկ էշ մը ծախու առնել » :

« Ի՜նչ » ըսաւ Հայր Վնչին իր կնկանը, « քու տղուդ խելքը գլխէն գացեր է : Թագաւորին ոտքին գայ ինքն ալ ու իր էջն ալ » :

« Ի՞նչն ես էշը պարտն Վնչին », ըսաւ կնիկը, « չկասէս որ մեր տղան քննէ ու ինէ աղէկ կը հասկընայ ա' մէն բան » :

Այլ խօսքով՝ Ժամ մը վեճ ընելէն ետքը, Հայր Վնչին գէշ մը խտածուքը բռնած եկաւ, յետոյ տունը

ծախեցին եւ տն ատակովը էշ մը ծախու առին : Եւ Վնչինեյըն ծնողքը անձկօնօք կը սպասէին ըլլալու բանին :

Ի՞նչ գտնուածը իր փոխաբան կենդանին ձեռքը տնցուցածին պէս՝ Վնչինէն ձի հեծողներուն նման խելոյն անոր կ'անակը ցաւիկց, եւ չխառկ թագաւորին պաշտօնը դնոց, հայրը եւ մայրն ալ քիչ մը հեռուէն իր ետեւէն կ'երթային, որ տուներէն ծախելով դուրսը մնացէր էին :

Փաղաւորը նաեւ անոր շորս գին տուած մեծ հոնդ էս մը կը կազմէր եւ անկապար ցնծութեւ ձայներ կը հանէին, վասն զի եղածը քիչ բան չէր : անանց մէջէն ալ Վնչինեյը իր երկու կուղիք, մեկ կողմը կարմիր եւ միւս կողմն ալ դեղին հագուստով, իր կարմիր սարսի ամաններովը եւ իր ուկեղծ երկայն դիտարկովը շքեղ գէմքով մը կ'երթար :

Երբոր պաշտօնին ծախքը հասան, հանդէսին մէջ երէր հազար մարդէն աւելի կար, շուններէն ու կատուներէն զտու :

Թագաւորը Ժողովուրդին բարձր ձայները լսելով իր փանդակապատ պուտուհանին քովը փոցեց, եւ բարձր պաշտակտները պատուհանները թափեցան փափաքով մը իմանալու թէ այն կուղ մարդը թիշ կ'ուզէր ընել :

Ի՞նչ տանելը Վնչինեյը երեք տնգամ խոնարհու թիւն ըրաւ թագաւորին եւ անոր ընտանեացը, եւ ձեռքովն ալ նշան ըրաւ բաղմութեանը որ լսէն, ինչու որ խօսելը բան ունէր : նայն միջոցին ըսութիւն պուսպ բարձր բաղմութիւնը :

« Տիկիներ, տղուս աններ եւ բարի Ժողովուրդ » պնդաց Վնչինեյը իր հաստը ձայնովը : « պատիւ ունիմ ձեզի ծանուցանելու, որ թագաւորին հրամանովը իմ էշս հիմա չուանի մը վրայ պիտի խաղայ, եւ այն չուանն ալ գեանէն վեր յիսուն եւ մէկ ոսք բարձրէն կ'աղուած պիտի ըլլայ, եւ ձեր ամենախոնարհ Վնչինեյը ծառան իր անուական կենդանիին վրայ հեծած չափէ գուրս ցոյցբեր պիտի

ընէ ։

Կեցցէ՛ կուզիկներս ։ պոռայ ժողովուրդը ուրախութեամբ ծափ գործելով, Մատաւ երկար կեանք տայ թագաւորներունս ։ և այլն ։

« Բայց առ բոլոր բաները երբ տիտի ըլլայ բարեկամ ։ հարցուց թագաւորը ։ « Վասն զի ես շատ անհամբեր եմ՝ ասանկ զարմանալի խաղ մը ժամանակ չի կորսնցնուցած տեսներու ։

« Տէր իմ ։ ըստ Փնշինելոյ՝ հանդէսը առ իրիկուն ժամը եօթնին տիտի սկսիս, միայն թէ հրաման ընէիր ձեր վեհափառութեանը գերդառտանին մատակարարին որ ինձի պէտք եղած բաները տար ։ զոր օրինակ չուն մը, երկու ջից, և մէկ սանդուխ մը վեր ելելու համար ։

« Մշուշա, թող պարտն մատակարարը հոս գայ ։ ըստ ինքնակալը ։

Պէտք է որ գիտնայ սիրելի ընթերցողներ որ առ պարտն մատակարարը օրուն անունը Պաւկօլինո է, չաբարարայ անուանեալ մըն էր, սովորաբար տէրութեան մէջ մէկը զինքը չէր սիրեր իրեն բնութեան չար հանգստանքներուն օրոտծառաւ ։ մանաւանդ իր դրօտներին համար ըրած անգրքութիւններուն համար անգամ մը հրաման ըրեր էր Փնշինելոյն հայրը զրեթէ ձեռնելով մեռցրնելու, անձոտնի պատճառանքով մը, այսինքն խեղճ մարդը տէրութեան ձիերուն մէկուն տարին վրայ կոխէր և ըսելով ։

« Իմ՝ պարտն Պաւկօլինոս ։ ըստ թագաւորը, « ես կ'ուզեմ որ դուն առ դատարի կուզիկին ուղած բոլոր կարգադրութիւնները ընես ։ թէ որ բան մը զոնց աննելով առ գիշերուան ըզբօսանքէն զիս զրկելու ըլլատ, մէկ ժամուն մէջ քեզ կ'սկսել կուտամ ։ Բայց թէ որ Փնշինելոյ իր խոտոտցածները չի կրնայ կատարել քու տեղը ոյտի կոխուի ։

« Տէր իմ ։ ըստ Փնշինելոյ « ես այդ գաղտնիքը կ'ընդունեմ ։ « Կերաւ կուր թող տրուի իրեն և իր իշուն ։ ըստ թագաւորը ։

Ըն առնէր Փնշինելոյն պալատին սրահներուն մէկը տարին, և մէկ

ծառայ մը թագաւորական սեղանէն ընտիր կերակուրներ բերաւ անոր, Փնշինելոյն հայրը և մայրը և վերէն իջելով կերան խմելոյն, Բայց ի վերայ այդ ամենայնի այս խեղճ մարդիկը անհանգիստ էին, վասն զի չէին կարծեր որ Փնշինելոյ կարող պիտի ըլլայ իր եղբ համոզելու, որ յիտուն և մէկ ոտք բարձր չունին վրայ Ելլայ խոզայ ։ Աստի միտքերուն առ կ'անցնէր, որ իրենց սիրելի կուզիկը թագաւորը ծողը ընելուն համար պիտի կոխուի ։

Է՛հ Է՛հ ։ պոռայ Փնշինելոյ՝ բընա մի վախնաք, կերէք խմեցէք և արմիս եղէք, վասն զի ես իմ ընթերցողդ գիտեմ ։

Իրիկուն որ եղաւ, պարտն մատակարարին հրամանաւը երկու հաս խաշոր ջիցեր տնկուեցան պալատին տրքունի հրապարակին մէջ, և մէկ մեծ հասար չուն մը ամուր մը կապեցին անոց երկու մայրէն ։ Երեք չրեղ վրան ստեղծ գիպակներով և վրան թագաւորական դրօշակները քաշուած զարմանալի սրագութեամբ մը պատրաստուեցաւ, պալատին անդամները իրենց համար պատրաստած նստարաններուն վրայ նստան ։ քաղմութիւնը շատ տեղ լեցուեցաւ և թագաւորը միջին վրանին մէջ իր աթոռին վրայ նստաւ ։ հոն նստաւ արժանաւոր հարուստ քաղաքացիներ կոյն խառն ի խառն սեղաններու աթոռներու, սպելու և տաններուն գողաթներուն վրայ ելած, որոնցմէ շատն ալ տղայրնի կունակին առանկեր էին ։

Յանկարծակի ամբոխին մէջէն ծայր մը ելաւ, տնայ կուգայ կոր, տնայ կուգայ կոր, մէյմ՝ ալ նայիս Փնշինելոյ իր իշուն վրայ նստած երեւան ելաւ, որ արիօքար գէղ ի սառ ի կուգար յաջ և յահեակ ժողովուրդին գլուխ ծակելով ։

Պարտն Պաւկօլինո որահին մէկ կոյներ եր նայելու որ չըլլայ թէ և զոնց կարգադրութիւններէն բան մը պահաւ ըլլայ ։ և Փնշինելոյ եղէն վար ինչոն ժամանակը անոր ատպանդար

դեպք քոնեց, չուանի կոպուած ցի
դերուն մէկուն առջին սանդուխ մը
դրուեցաւ, և Քնչինեղս անանկ կու
պիկի ճողատարութեամբ վեր ելաւ,
որ մէկը անոր վեր ելլար չի տեսաւ,
յետոյ իր գլխարկը հանեց և շորհ
քով մը վարի մարմար բօլբուեց, և
ժողովարարը կը պօռար. « Նայեցեք
էջը հիմա պիտի խաղայ. քեզ զօրմա
նայի բան է, չորս տարով մի պիտի
խաղայ, անոր գաւազան մ'ալ պէտք
չէ որ անով իր հաւտարութիւնը
գանայ, բոլոր առ ժամանակս պարուն
Պուկոյինս էջուն սանձէն բըռնած
սանդուխին տակը կանգնէր էր »:

« Հիմա Քնչինեղս իմ բարեկամս
բաւ թաղաւորը անհամբուլութիւն
տարցած, դուն մեզ ամենքս ողջու
նեցիր և ամենքնիս ալ շորհակող եմք
քեռէ, շուտ քոէ հանդէսը սկսէ,
ժամն զի հետաքրքրութենէս կը մեռ
նիմ »:

« Տէր իմ » բաւ Քնչինեղս իր
նստած բարձր տեղէն, « ես պատ
րաստ եմ »:

Թագաւորը մէկ քանի րոպէ սպաւ
տելէն վերջը տեսաւ որ Քնչինեղս իր
նստած տեղէն մաս մը սնդին չէր ե
րեւար, սրամաս թեամբ բոտ անոր.
« Էյ կուզիկ, ինչո՞ւ կայնէր ես ու
րիշ բան մը կուզես »:

« Բոք ողջ եղէք, և իմող ես կու
ղիկ ըլլամ » բաւ խոնարհ կերպով մը.
« Էջն դատ ու բիշ բան չեմ ուզեր »:

« Ինչ, էջ մի կուզես », բաւ
ինքնակոյտ բարկութեամբ. « Իս ծո
ղք մի կ'ընես, դուն ինծի չի խա
տացանք որ էջ բարձր չուանին վրայ
պիտի խաղայ »:

« Տէր իմ » բաւ Քնչինեղս « դուն
տպահով եղիր, քանիք իմ խօսքս խօսք
է, և իմ ուղածս միայն ան է որ էջ
վեր ինծի բերուի, ես աղէկ գիտեմ
կենդանին չուանին վրայ խաղցընելը,
բայց ինտը վեր հանելու է, չիտեմ,
եւ միայն անիկայ խաղցընելու մասին
ձեռնամուխ եղած եմ տէր իմ, մը
նազածը քու պարուն մատակորարիդ
գործն է, ինքը յանձն առած է բոլոր
հարկաւոր եղածները ընելու, և հի

մայ ամենէն հարկաւոր մասին եկաւ
նէ, ան ալ չընէր կար »:

« Ես խօսքերուս վրայ բոլոր պա
լատականները խնդալէն ճաթեցան և
ժողովարարը անգաղար ծափ կը զար
նէր, ժամն զի հոն մէկը չի կար որ պա
րան Պուկոյինոյն յաւանատութեանը
վրայ չի զուարճանար, անանկ որ մին
չեւ անգամ թագաւորը իր աթոռին
վրայ նստած խնդալէն արցունքները
իր ծնունդէն վար կը վազէր »:

« Իմ պարուն Պուկոյինոս բիշքի մի
բոտ նորին վեհափառութիւնը, չու
աով կոտարէ Քնչինեղսին քեզի ըրած
յատուկ խնդիրքը »:

« Բայց տէր իմ » բաւ պարուն Պու
կոյինս. « որ դրեմէ իր կատարու
թենէն կտոր կտոր կ'ըլլար այս մի
ջոցիս »:

« Ի՞նչ պատասխանէր պարուն » Բ
աւ թագաւորը, « էջ սանդուխէն
վեր հանէ »:

« Ես խօսքիս վրայ պարուն Պուկո
յինս քաշկռտելով բերաւ կենդանին
սանդուխին սարին տակը, և կը ջա
նար համոզել խեղճ որ վեր ելայ,
բայց էջ ինչպէս որ բնականաբար
կամակոր է կայնեցաւ միայն հոն »:

« Վեր ել, վեր ել », սկսաւ պո
ւայ պարուն Պուկոյինս:

« Իհն, հիհն, պատայ էջ բոլոր ու
ժովք դաւրով, որ առ բանիս վրայ ամ
բոխը չափէ դուրս խնդաց »:

« Թշուաւ կենդանի » բաւ պա
րուն մատակորարը, « սանդուխէն վեր
ելլան պիտի, թէ չէ, տէ նայինք »:

« Իհն, հիհն, պատայ կենդանին
իր չորս սովորները ամուր մը տնկելով և
բոլոր մարմինը դէպ ի ետեւի կողմը
ձուլով, անանկ որ կարծես թէ մար
մինը գետնին կը դպչէր »:

« Խնդամ կենդանի » պատայ պա
րուն մատակորարը դուռն կերպով մը
էջուն նայելով, և երբոր ալ ծարը
հասաւ կենդանին ետին անցնելով
կը ջանար իր բոլոր ուժովք անիկա ու
աւջ հրել, անանկ որ բոլորովին կար
միր կրակ կտրած կ'ընէւար թէ իս
կայն պիտի ճաթէր »:

« Իհն, հիհն, կամակոր էջ սկսաւ

պօռալ, և պարօն Պուհօյինօ « ահա
քեզի դաւ, ահա քեզի դաւ » ըսե-
լով, կենդանիին ևսեւի կողմին ստա-
տիկ կը դարձեր : Բայց նոյն միջոցին
էջք իր վրէժը ոտիկէ հանեց, փաօն զի
մէկէն 'ի մէկ իր ետեւի ստիւններովը
անանկ կից մը զարկաւ, որ մեր պօ-
րան Պուհօյինօն թաղուորական դեր-
դաստանին քարձը մատակարարը գեա-
նին վրայ փռեց պառկեցուց :

Կեցցէ, կեցցէ, սխաւ պօռալ
լազմութիւնը իրենց ուրախութիւնը
չի կրնալ զօրելով :

Եւտ մը Վնչինեցօ իր թառէն
վար ինչաւ, և պարօն Պուհօյինօն
դէմնէն վերցուց, որ փառագաւոր
կերպով, չէր վնասուած, թեւեւ ինք
զինքը անանկ կը ձեւացնէր, որ սա-
նէն զինքը պալտար տանին, որպէս զի
իր յանցանքը ծածկուի :

Վնչինեցօ մէկ անգամ ցատկելուն
թաղուորին առջին դնաց, և անոր
առջին ծռենկ չարքով թողութիւն
թնդրեց անկէ անանկ գաւարձացու-
ցիչ կերպով մը, որ թաղաւորը նոյն
որը ուրախ գտնուելով, ըսաւ անոր,
« աղէկ, աղտիկ խոխապտակ, ես քե-
զի թողութիւն կուտամ, բայց միայն
այս պայմանաւ որ դուն քու հետքը
ներսդ չափէ գաւթս կարողութիւն
ները 'ի դործ ողիտի դնես զիս անանկ
մէկ սոսկալի դժուարութենէ մը ա-
զատելու : որն որ ուղղտիկ իմ աղջը-
կանս ամուսնութեանը կը վերա-
բերի :

(Երանակի) :

* * *

Ը Ր Գ Ը Յ Ի Ն

Գ Ե Ր Ա Պ Ա Տ Ի Ի Ա Յ Յ Ե Լ Ո Ւ Բ

Ի ՎԱՅՍ ՍՈՒՐԸ ՊԻԿՁԻ

Երաբակոյս ներքին ուրախութե-
լափողանցութիւնը կը բռնադատե-
լիկ մարտ ամսուն 18ին (յուրը փրփի-
չի վանքը աղղային գերազոյն ժողո-
վոյն ըրած այցելութիւնը հաղորդել

սրտի զուարթութեամբ կներ աղղայ-
նոցը՝ որոնք յաւերտէս իրենց բարե-
հաճութեամբը և դիտաւորապէս աղ-
ղափրակուն ոգւոյ աղղմամբը հե-
ռուոր վայրերէ փութացան գալ և
ըստ արժանւոյն բնելու : Կարդաղբու-
թիւնները 'ի դործ դնել, փառահեմ
որ քիչ ուրախութիւն չի պիտի պատ-
ճառէ : հոյրենասեր աղղախոյսցս այս
բարեգութեան լուրը, զի 'ի վաղուց
անտի լաւ ճանչցած ենք մեր բուն աղ-
ղին եղած ոգուտը իւր մեր անմին
համարեղ, ուստի անկից խրախուսուե-
լով չենք զննար նաեւ մենք ալ անի-
շատակ անցնել այս բերկրաւ իմ գոր-
ծադրութիւնը, որոնք հոյրենասց սի-
րովը յափշտակուած ամեն դժուար-
ութիւններու և ամեն արգելքներու
յալմէջով աղղիս յառաջագիտութիւն
ամեն բունի մէջ զարգացնել կը ցուն-
կան, թէ ուսումնականութեան թէ
արհեստի և թէ ձեռնիւրտի մէջ :

Եւտ ուրախ է հիմայ աղղային
հիւանդանոցը որ իւր մէջը արժա-
նացաւ պարտեակել աղղային դե-
րագոյն ժողովոյն հաւանութեամբը
և հրամանաւոր, վարժարան և ուրիշ
հարկաւոր արհեստներ, այսինքն մոմա-
գործութի, կոշիկարութիւն, դեր-
ձակութիւն և ասաղձադործութի,
որոնք յասկապէս անդեր սահմանելով
տառը կամ ութը աշակերտներով կը
գործեն միշտ : ահա ասկից աւելի ինչ
բարեխոսհուրք կարդաղբութիւն, և
մեզ ալ ինչ մեծ լուր և ինչ զուար-
ճառիմ աւեախ, դերազանց խոր-
հուրդ և աղղիս շահաւետ անորե-
նութի : այս կարդաղբութիւնը ընկն-
վելը իրենց անհրաժեշտ սրտաւոր
համեմատ գարոյս ալ այցելուէ զարկ
չի թողաքին, և ուրի վրայ թէ հոյ-
կաբանութիւն և թէ տաճկերէն կար-
գացող աղարը ընկնելով չափազանց ու-
րախացան և իրենց ուրախութեամբ
նշանը հոգաւորաբար անգուշ քա-
նացողութեան շորհակալութեամբ
յայտնեցին : Խառապան նաեւ թէ
հոյրեն և թէ տաճկերէն գիրքեր
նուիրելու առ 'ի յաւաքաղ իմութիւն
մանկանց, նաեւ ժպտանակ ժամանակ

այգելալ թիւին անպակաս ընելու, այլ
ստուգելու չենք կրնար, ուրանալ սոսկեղ
ստեղծ յատկապէս յայցելու թիւ փոշ
թաւնին, ինչպէս մարտի 11 ին կիրա
կի օրը պերճադատիւ Ախաբ ամիրան
իւր փեմական բնիկ վեհաժողովուրդը
եկաւ թէ բնական և թէ հայրենաւ
սէր անձի մը փայելու չ պարտքերը կա
տարելու, բոլոր տեղերը աչքէ անցը
նելով, խեղճերը և անախիթարները
մոխիմարելով, ուսումնունքը քաջաշէ
րելով բաւական մասնակի ամեն տեղ
չղիւլն վերջը կատարելով ցնծութիւն
մեկնեցաւ փայլուն:

Արդարեւ իրենց այսչափ չափել
դուրսըրած բարեբարութիւններնուն
փոխարէն իրենց կենացը երկարունը
կը մնայ մեզ օրհնելագու ըլլալ, որով
կարողանան դովիլի և ազգօգուտ
ձեռնարկութիւնին յաւաք տանել և
ազգերնիս ոյս օր գիտութեանց տն
հուն ասպարիզին մէջ նախանձելի
հանդիսացնել:

— Արգայ Վ. Զոհրք Ոսկանեան
բաղնիսհմուտ դատարան լեզուագի
տութեան մեր վաղեմի բարեկամը ի
րեն դրուած մէկ նամակէ մը, որ դը
րած էր իրեն 7 — 19 մարտի մեծապա
տիւ. Հ. Ուսկանէլ դիտնական վար
դապետը թրեանց Վենեակի Միւխ
թարեան ախտէն, հաղորդեց մեզի
հետեւեալ յոգուածը, որով կ'իմա
յրենէ յիշեալ վարդապետը սրգայ
թիւթակցին իր աւանմտութիւնն
խնդամիտ բերկրութիւնը Սուրբ Սա
հակեան Ռուբանատնին նորոճայիկ
հրատարակմանը վրայ, հանդերձ աբ
տալայտութեամբ ազգասիրական սք
ւոյ:

«Տեսաք զՌուբանատն և յոյժ
գովեցաք զման փատմականորացն, և
զբաղմեքախտ վերականգնելու նոցա, և
զկատարելութիւնն տղաքուէն»:

ԲՆԵՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

Տարի 4-ի մոլէ

Ըստ մոլէսը կ'երեւայ թէ ուրիշ

տեսակ մոլէսներէն է միւլ իտաւնոյ
դոյն ունեցողն է, և բոտ մասին դեռ
նաւիւծին, ձեքքոյին և ջրային ոտ
լամանդրին կը նմանի, և այս երեք
տեսակ կենդանեաց դիտաւոր որովի
սութիւնները ունի, ինչու որ գլու
իւր և մարմնայն ընդհանուր ձեւը գետ
նաւիւծին կը նմանի, պոչը ջրային
սալամանդրին և սովորները ձեքքո
յին:

Այս մոլէսը միայն Վաքիկէի մէջ
կը դոնուի, և կ'երեւայ թէ Մասա
կառիւրի մէջ շատ կայ, ասանց ամե
նէն խոշորին երկացնութիւնը 8 բթա
մատ և 6 քծաչափ է, և սրուն ալ 2
բթամաս 4 քծաչափ:

Տափակ գլուխ մոլէսին գոյնը ըս
տուրիւ շորշուրի. ինչու որ գետ
նաւիւծին գոյնին նման կ'այլայլի, և
յաջորդաբար կամ մէկէն ի մէկ ա
սոր գոյնը կարմիրի, դեղինի, կանաւ
չի և կապուտի կը փոխուի:

Մասապատկարի բնակիչները սա
փակ գլուխ մոլէսին շատ կը վախնան,
և անոնք տեսած ժամանակինն աբ
տորնօք աչքերնին գոցելով կը փախ
չին, ինչու որ կը թեն թէ ափկայ շատ
փառնուաւոր է, վասն զի անոնց վրայ
կը յարձակի և անանկ ուժով անոնց
կուրծքին կը փակչի, որ մինակ սոժի
լելով գանի կրնան իւր տեղէն հա
նել:

Թէեւ այս մոլէսը գետնաւիւծին
նման ծոռերուն վրայ շատ կը օրե
նաւի, բայց խորաներուն մէջն ալ
քաշուած կը մնայ, և միայն գիշեր
ները և անձրեւտ ժամանակները ան
կից դուրս կ'ելայ, և ան առենք կը
կրնի տան տուն դիւրութեամբ իսա
կել, ասոր պոչը թեպէտ և կարճ է,
բայց կայնելու համար ալ կը գործա
ծէ: Օտուէն նոր վար ինչած ժամա
նակը մարդու վրայ չի կրնար յարձա
կիլ, մինչեւ որ վերտոմի իր կորոզը
թիւնը վրան չի դոյ:

Տափակ գլուխ մոլէսը միայն ճրձի
կ'ուտէ, և զրեթէ բերանը միշտ բաց
կը ոտհե զանոնք բռնելու համար, և
բերնին մէջն ալ տեսակ մը խծային
հիւթ կայ, որ անդամ մը բռնած բա

նը ալ թող չի տար որ անկէ փոխի :

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

ՈՍԿԻՈՅ ՎՐԱՅ

Թէ քննելու պէտք է ոսկին իրեն նմանող մե-
քաղանքէն որոշել և անոր որակաւորման
ստորմանը նշանակուի :

Ոսկին երբոր զուտ ըլլայ արօյրի
գոյնով գեղկն մետաղի մը կը նմանի .
գրեթէ կտորաբէն դիւրաւորու աւ դու
նակով դիւրաւ կը ցետուի . և գրե-
թէ պղինձին ու արծաթին բարեխառ-
նութեան աստիճանովը կը հայի :

Պղինձը երբոր ոսկիին հետ խառ-
նուելու ըլլայ անոր ունեցած բնական
կտորմութիւնը աւելցնելէն ՚ի զատ
կը կարծրացնէ և անոր թերմագու-
թեանն յատկութիւնն ալ քիչ մը կը
կորսնցնէ :

Ոսկեզէն ինչ և իյէ բան չինելու
համար շատ անգամ արծաթ և պղինձ
կը գործածեն . բայց այս համեմատու-
թեամբ որ 8 արծաթ խառնուրդին մէջ
1 արծաթ արծաթ , 1 արծաթ պղինձ և
6 արծաթ ոսկի կը խառնեն . թէ որ ար-
ծաթը պղինձէն եզելէկ ըլլայ խառ-
նուրդին գոյնը աւելի ճերմակի կը
զարնէ :

Իսկ երբոր հաւատարմաբարով ար-
ծաթը և պղինձը մեկ տեղ խառնուին
զուտ ոսկիի գոյն կ'ունենան . բայց աս
պակասութիւնը կ'ունենան որ ոսկիին
աւելի կը կարծրանան :

Ոսկին քիչ փոփոխական մետաղնե-
րէն մէկն է . և օդը ջուրը ծծմբային
թթուան¹ , անիւնդան² , քլորաջրեան³

¹ Թերմագութիւնը մարմնոց յատկութիւնն
բէն մէկն է . որով մարմնները առանց բոլորե-
տաբնական աստիճանի կ'երկնան , որոց յատկութեան
նշանակալ եղող մարմնները նշուելու համար կերպով
կրնանք զանոց պայման ուղիմասկ ոսկի (Platine)
արծաթ , երկաթ , պղինձ , ոսկի , զննք , անագ ,
կապար :

² Acide Sulfurique . գաճ եղող :

³ Acide Azotique . բէղաղ :

⁴ Acide Chlorhydrique . թուր ուս հու :

կամ ծովային թթուները¹ , ասոր ազ-
դուածի և ներդարմութիւնն մը չեն
ըներ , բայց արքայաջուրով կը լուծ-
ուի , որն որ անիւնդան և քլորաջր
եան թթու յով խառնուրդ մըն է :

Երբ մետաղները արմը առաւ
մամուտիս առջի բերանը ոսկիի
առջ կը դնենք նէ ասոր էն .

1° Պղինձին և զինքին խառնուրդ-
ները կ'ըսուին արօյր , ծխեալ պը-
ղինձ և այլն :

2° Պղինձին և ծծմբային բաղադ-
րութիւնները կամ պղինձի ծծմբ
բուկը :

3° Երկաթին և ծծմբային բաղադ-
րութիւնները , կամ երկաթին ծը-
ծմբային կը :

Պղինձին և պինքին բաղադրու-
թիւնները ոսկիէն շատ դիւրաւ կ'ու-
րոշուին , զանոց անիւնդան թթու-
ային մէջ թաթիւնընուս պէս թթուն
զանոց կուտէ , և անոնց վրայ կա-
նանչ ծեփ մը կը կապէ , քանի որ ոս-
կին դեղին և փայլուն կը մնայ . նաեւ
առեղիք թթույնով² կամ քայտիով
բուտիան կրնանք զանոց որոշել , թէ
պէտեւ աս երկուքը այնչափ զօրաւոր
չեն ըլլար և շատ ալ ներդարմութիւն
մը չեն ըներ արօյրին վրայ :

Թէ որ պղնձատի կտորով մը եր-
կաթի ծծմբային կարնէնք բոց
կ'եղայ անկիւ , քանի որ ոսկին կը ճնշ-
չուի և կը տափարակնայ :

Պղինձի ծծմբային կը երբոր ոսկիի
գոյն մը առնէ նէ , միշտ ծծմբային
երկաթ ալ կը պարունակէ և շատ
գաւառութեամբ կայծահանին միջ-
ցաւը բոց կը հանէ :

Պղինձի և երկաթի ծծմբային
դիւրութեամբ ոսկիէն կ'արշուի .
վասն զի անիւնդան թթուային մէջ կը
լուծուին , և ստորիկ տաքեալով ծը-
ծմբային հոս մը կը բուրեն և ու-
նեցած ոսկիի գոյնն ալ կը կորսնցնու-
նեն :

Ոսկին նաեւ իրեն նմանող բաղադ-
րութիւններէն , բաղադրանութիւննե-
րէն , մետաղներէն կ'որոշուի իրեն

¹ Acide Marin .

² Acide acétique . սիթեւ առ հու :

Թանձրութեամբը կամ իրեն ջուրին հետ ունեցած սեպհական ծանրութեամբը ինչպէս :

Սակիին սեպհական ծանրութիւն է . 19:26

Երայրին է 7 կմ 8

բաղադրութեանը համեմատ :

Պղինձին է 8:29

Պղինձի ծծումքով կրկին է 4:17

Երկաթի ծծումքով կրկին է 4:98

Սիւնը և նոյն տարած ունեցող երկու մարմնաց վերքերական ծանրութեանը սեպհական ծանրութիւն կ'ըսուի : Ինչպէս խորանարդի կամ գունդի և կամ որ և իցէ ձեւով կտոր մը արծաթը զիցուք թէ 10 տրամ եկուծի և նոյն մեծութեամբ կտոր մը սակիին ալ 19 տրամ մէկ տնակ մը դոյնէ : Ըսել է որ սակին արծաթէն 4 բեթէ երկու անգամ ծանր է եկուծիին : Զուտ որ 19 տրամ 1 տնակը 10 ով բաժանենք զրեթէ 2 կ'ըլլայ : որով կը դոնանք թէ սակիին (արծաթին չեւ համեմատելով) ունեցած սեպհական ծանրութիւնն է զրեթէ 2 :

Ետց ընդհանրապէս բոլոր մարմնները ըլին հետ համեմատելով իրենց սեպհական ծանրութիւնը գրեալած էն : Ինչու որ այս հեղուկը ամեն տեղ և ամեն ժամանակ կը դոնուի :

Ս'երբ սակիին առջեւը գրուած 19:26 թիւը կը ցուցնի թէ երբոր ջուրը 1 օխայ կշէ ամօր չափ սակին 19 օխայ և 104 տրամ կուգայ : նմա նապէս արդիւր 7 կամ 8 օխայ կը կըշէ : պղինձն ալ 8 օխայ 316 տրամ :

Նա առանկով զիւրաւ կը հասկը նոնք մարմններուն մէկը մէկալէն աւելի ծանր կամ թեթիւ ըլլալին : Ինչպէս թէ որ ագենք սակին պղինձէն քանի անգամ աւելի ծանր ըլլայր գիտալ : պէտք է պղինձին սեպհական ծանրութիւնը սակիին սեպհական ծանրութեանը մէջ բաժանել : Ինչպէս 19:26 : 8:78-2:19 որ կը նշանակէ թէ կտոր մը պղինձը թէ որ մէկ օխայ գոյնէ : սակին պիտի գայ 2 օխայ 1/2 պոսիկին 80 տրամ :

Ըր բաժաներէն կը հետեւյցնենք որ սակին իրեն նմանող մեաւորներէն որոշելը շատ զիւրին է : որոնք աւ-

աւած ժամանակին առջի բերանը ոսկիի տեղ կը դնենք : բայց կը հասկը նոնք որ այս խառնուրդներուն մէջ եղած մարմններէն շատ գտնուողը սակին պիտի ըլլայ :

Իստի որ ինչ մեաւորներ պարտաւորաւ կտոր մը սակին ծանրաւոր և աւանցմէ ալ գիւրաւթեամբ և ճշգիւ որչափ պարտաւորելը յետագայ թերթին կը թողունք :

(Երբ-նաթիւ) :

Պ. Պատմականաց :

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ

ԹԱՆՁՐՈՒԹԻՒՆ

ՍՈՐՈՑՈՑ մը զանգուածին իրեն տարածին հետ ունեցած համեմատութեանը, կամ որչառ տարածով մը պարտաւոր նիւթին քանակութեանը թանձրութիւն կ'ըսուի : առանկով հաւատարմաբար ունեցող երկու մարմններէն աւելի ծանր եկողը աւելի թանձր է : Ինչպէս էն մէկ մաս խորանարդ երկաթը : որով աւելի նիւթ պարտաւորած կամ թէ մեծ զանգուած ունեցած կ'ըլլայ : Երկու մարմնաց թանձրութիւնները հաւասար ապրած ունեցող զանգուածներուն հետ միշտ ուղիղ համեմատութիւն ունին : և հաւատարմաբար զանգուած ունեցող երկու մարմնաց թանձրութիւններն ալ աւելածներուն հետ խառնուրդի համեմատութիւն կ'ունենայ : Եւ երկու առաջարկութիւնները իրարու հետ բաղդատելով կը գտնանք այս հետեւեալ ընդհանուր տառադրութիւնը ուսկից կ'ախտալ է բոլոր թանձրութեան կանոնը : երկու մարմնաց թանձրութիւնը զանգուածներուն ուղիղ համեմատութիւն ունի և տարածներուն խառնուրդի համեմատութիւն : Եւ այլեւ երբոր երկու մարմնաց թանձրութիւնները թէ և թով կը նշանակուինք և զանգուածները շէլ տալուով նին ալ և և կը գտնանք

$$\theta : \theta' :: \frac{1}{4} : \frac{1}{4}$$

Արտիկանեւ մարմնոց զանգուած-
ները իրենց ծանրութեանց համեմատ
է, անոր համար կրնանք այս հոսի-
մատութիւնը շարել:

$$\theta : \theta' :: \frac{1}{4} : \frac{1}{4}$$

է և ծ' կը ջլցուենն ծանրութիւն-
ները:

Արմնոց թանձրութիւնները բազ-
աատելու համար պէտք է որ գիտնանք
թէ անոնց ծանրութիւնը և թէ ու-
նոնց տարածք, ինչպէս թէ որ մարմ-
նոց մէկուն տարածք 3 մաս խորու-
նարդ ըլլայ և ծանրութիւնը 4 օխոյ
և մէկ միւսոյն տարածն ալ 5 մաս
խորանարդ և 7 օխոյ կշռէ այն ժա-
մանակ անոնց թանձրութիւնը կ'ըլ-
լայ

$$\theta : \theta' :: \frac{1}{5} : \frac{1}{7} :: 20 : 21$$

ուսկից կը գտնանք որ առաջին մար-
մնը կը համեմատի երկրորդ մարմնոյն
հետ ինչպէս 20ը 21ին կամ թէ ուր
20 օխոյ կշռէ նէ քը 21 կուգայ:

Արիւ մարմնոց թանձրութեան
սովորաբար կ'ըսուի թեղհական ծան-
րութիւն: Երբոր զանոնք հաւասար
տարածով իրարու հետ բաղդատենք,
այս թանձրութեանց մէկը միւրթէ
կամ բաղդատութեան եզրի ստեղ կը
գնենք, ինչպէս գտնաւոր որ 48 մաս
խորանարդ ոսկին 8 օխոյ և 50 տրամ
կը կշռէ և 20 մաս խորանարդ որ-
ծաթը կը կշռէ 4 օխոյ 46 տրամ և 20
մաս խորանարդ զոնալ ջուրը 166
տրամ կը կշռէ, և գիտնալով նաեւ որ
հաւասար տարած ունեցող մարմնոց
թանձրութիւնները ծանրութեանց հետ
համեմատ են, կը հետևեցնենք որ ջու-
րին, ոսկիին և արծաթին թանձրու-
թիւնները կը համեմատին ինչպէս
այս թիւերը 166 տրամ 4 օխոյ, 346
տրամ 8 օխոյ:

Առաջի առաջին եզրը միութեան
հաւասարեցու համար այն թիւերը
բաժանելով 166 տրամով կը գտնանք

որ այս մարմնոց թանձրութիւնները
այնպէս կը համեմատին իրարու. հետ
ինչպէս այս թիւերը 1 : 19, 5 : 10,
474, այսինքն թէ երբոր քիչ քը ջու-
րը 1 տրամ մը կշռէ այնքան ոսկին 19
տրամ ու կէս կը կշռէ և արծաթին
ալ 10 $\frac{1}{2}$ տրամ: Թէ որ ամեն հաւ-
ասարուն մարմնոց տարածք ճիշդ կա-
րենայինք գտնալ, այն ժամանակը
կշռով մը գիշտու անոնց թանձրու-
թիւնը կրնայինք որոշել, բայց ինչ-
պէս յայտնի է որ շատ արարող այնե-
րու մէջ անկարելի է անոնց ճիշդ չա-
փը երկրաչափականաբար գտնալ,
վստնարդ բնագիտնները ջրափշուրթէ
մէջ պարզ կերպեր հետրած են, և
յոնցմով անոնց ճիշդ ծաւալը գիշտու
կը գտնուի: Արեւելք որ մէկ հաստա-
տուն մարմին մը ջրին մէջ խօթելու
ըլլանք, ջրին մէջ բռնած տարածին
հաւասար ջրոյ ծանրութիւնը կը
բաւն ծանրութիւնը կը կորսորդուեն:
Ինչպէս մերը բոնք որ 48 մաս խորա-
նարդ ոսկին 8 օխոյ 50 տրամ կուգայ
և 48 մաս խորանարդ ջուրն ալ 106
տրամ, հիմա թէ որ այն ոսկին ջրին մէջ
կշռենք 8 օխոյ 50 տրամեն 166 տրամ
պահան կուգայ այսինքն 7 օխոյ 450
տրամ — 166 = 7 օխ 384 որ կուգայ:
Անմասպէս ուրիշ մէջ մի և նոյն ծան-
րութիւն ունեցող երկու կամ աւելի
մարմին մէկ օխոյ ոսկի և մէկ օխոյ
արծաթ ջրին մէջ կշռենք կարսնցու-
ցած ծանրութիւնները ոսկիին և ար-
ծաթին ջրին մէջ բռնած տեղեքնուն
տարածներուն չափ ջրոյ ծանրութեանց
հաւասար կ'ըլլան: Բայց ինչպէս որ
բոնք երբոր զանգուածները և ծան-
րութիւնները իրարու հաւասար ըլ-
լան թանձրութիւններն ալ տարած-
ներուն հետ խառնուել համեմատու-
թիւն կ'ունենան, և որովհետեւ այս
տարածները ջրին մէջ բռնած տեղեք-
նուն չափ ջրոյ քանակութեանց ծան-
րութեանցը հետ համեմատ ըլլալով
կը հետևի որ այն մարմնոց թանձրու-
թիւնները խառնուել համեմատու-
թիւն կ'ունենան: այն ծանրութեանցը
հետ և այս կերպով կրնանք գտնալ
մարմնոց թանձրութիւնները առանց

անոնց տարածք բնութեւնը :

Վերջիւնաւ գործիքը կրակաւոր թեւան կշիռ, կ'ըսուի, որուն երկու նը ժարներուն աւելը մէկ մէկ ճոնկեր կան ուսկից կը կախեն մէկ բարակ թեւով մը, այն մարմինը որուն որ թանձրութիւնը գտնուի կ'աւելն, կը գնեն միւս նժարին մէջ բաւական արամներ որով կը զանան օգին մէջ նոյն մարմնոյն ունեցած ծանրութիւնը յետոյ ընին մէջ կը կշռեն, այն ժաւանակը հաւասարակշիւութիւն կ'աւելի և նորէն հաւասարակշիւ րին լու հաւասար կը գնեն արամներ կախած մարմնոյն կողմէ եղած նժարին մէջ և ոչոս նոր դրուած արամները այն մարմնոյն ըրին մէջ բաւած աւելցն չափ ջրոյ ծանրութեանը հաւասար են :

Հեղուկներուն թանձրութիւնը դրու նախը համար կը գործածեն նաև ջրաւ կըշիւթեան կշիւը կամ հզղուկաչափ ըսուած գործիքը :

(Հարեալիւն) :

* * * *

Թ ՈՒՐԻՆԵՐԿԸՆ

Յայտնի է որ սասրինջ ըսուած խաղը Սեւա անունով հնդկաստանցի մաթէմատիքայագէտ մը հետրած է հնդկաց թուաւորի մը խնդրանորը : Միջից կը հետրած խաղը երբոր թաւաւորին ներկայացուց անոր շատ հաճելի եղաւ, ուստի թուաւորը Սեւան վարձատրելու համար հրամայեց որ ինչ որ կ'ուզէ նէ խնդրէ իր մէն իր այն երեւելի չիւափն փոխուրէն, մաթէմատիքայագէտը բաւա կան հոտարեց որ իր խողին սախաակին 70 աչքին համար 1 հաւա ջորեն բին 2 հաւա, քին 4 հաւա, քին 8 հաւա տրուի, և այսպէս կրկնելով մին չեւ 64 երորդ աչքին համար պէտք եղած բոլոր ջորենները աւանելու արամակութիւն ունենայ : Թաւաւորը Սեւային իրեն պէս հզօր և երեւելի թուաւորէ մը ասանկ ոգին բան մը խնդրելուն փայտ որն որ ինքը անանկ

կը կարծէր) շատ բարկացաւ : Բայց ինչ և իցէ անոր մի միայն այս բանը խնդրելուն զիջաւ, և հրամայեց փախարբային որ անոր խնդիրը կատարուի : Բայց արդեօք ինչ և քաւ իրեն զարմանքը երբոր փոխարան խնայուց իրեն թէ ոչ միայն իր համարանոցներուն և բոլոր հպատակներուն աւանկած ջորենները բաւական չեն նոյն նաեւ բոլոր Միջիցի մէջ գտնուած ջորեններն ալ շատ քիչ կուգան :

Թաւաւորը կանչեց Սեւան և անոր ըսաւ թէ « քաւ խնդիրդ կատարելու բաւական հարստութիւն չունիմ » որուն հետրած խաղէն աւելի ուղած բանին իջայ կը զարմանար, ինչպէս որ հեանեւելայ հաշուով բաղայայտ կը հասկնանք :

Բոլոր ջորեններուն թիւը գտնուին առաջ փնտրուենք միայն 64 երորդ աչքին մէջ եղածները : Արովհետեւ 70 աչքին մէջ 1 հաւա կայ և յոյս տարայն ալ 2 է անոր համար պէտք է 2ին 63 երորդ կարողութիւնը գրաւ նալ և 70 եղով այսինքն 1 ով բաղմապատկել այսինքն 2⁶³ : Հիմա 2⁶³ անգամ ինքիրմով բաղմապատկելէն ելլալը արտադրեալը դիւբաւ գտնուլու համար, լսկարիդ մաւ կը գործածենք, որով կը գտնանք 9,223,372,036 954,775,808 :

Իսկ բոլոր ջորեններուն թիւը գտնուարւ համար սոսիկայ 2 ով բաղմապատկելու է և ելլած արտադրեալին 70 եղը որ է 1 հանելէն և մնացածը յայտարարեն որ է 2 մէկ պահեցուցած որ կ'ըլլայ 1 բաժնելէն ետքը կը գտնանք :

18,446,744,073,709,551,615 հաւա ցուրեն : Հիմա թէ որ 100 հաւա մէկ տը

1. Բաւական թիւն մը այս ինչ ետքը կարողութիւն բերով կ'իմանանք թէ այն բաւական թիւնը այս ինչ անգամ ինքիրմով բաղմապատկուած է : Ինչպէս 1 քն երկրորդ կարողութիւն է 4² կամ 16 ինչու որ 4 × 4 = 16.8 քն երկրորդ կարողութիւն է 8² կամ 64 քան զի 8 × 8 = 64. 4 քն երկրորդ կարողութիւն է 4³ կամ 64 է ինչու որ 4 × 4 × 4 = 64 իսկ 2 քն երկրորդ կարողութիւն է 2² կամ 128 ինչու որ 2 × 2 × 2 × 2 × 2 × 2 × 2 = 128 :

բամբակե պենի (որն որ շատ է վերել)

194-467-440-737-095-516 որքամ
+15 հասն այս ալ 400 օլ բամբէլով
հասկ կ'ընենք որ կ'ըրայ

461-168-601-842-735 օրոյ 1-316 ու
բաժնէ արտ/էտեւ. 20 օրանքից մին
է անոր համար սոցալտի սխալին բանի
բիւլ բոլոր իմանալու համար պարզա-
պէս 20 ոմ կը բաժնենք որ կ'ըլլայ

23.058.430.092.136 *բիլէ* + 18 *օրոյ*
+ 316 *արամ* + 15 *հարո* :

Ի՞նչ որ այսչափ ցորենը 10.000 թի-
վէ ասեալ նաւերու չի՞ջ լեցրնենք
սէսք ե ոչո նաւերէն 2.305.843.009
հասնաւ և մէկ փոքր նաւ մ'ալ ա-
ւելի ունենալ, ինչու որ 2.136 թիւէ
+18 օխոյ + 316 և 15 հասն կ'աւել-
նալ :

Նաեւ հաշուով գտնուեցաւ որ
այնչափ ցարենը 1 կանգաւն 16 մոտ
բարձրութեամբ տարածելու ըլլանք,
(Ոմանեան տէրութեան Լուսապալի
մէջ ունեցած երկրին մակերեսէն
հասցիւ բաւական կ'ըլլայ պարունա-
կելու :

Ինչպես Գարեգին
Մկրտիչի ան Աղամանյանց :

PLATES 9, 10, 11, 12

(1) - 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839.

Իբրոյ օգահան գործըքին ընդու
նարանին մէջ Թուլան մը կամ վաւած
մամ մը գնեկը և օդը անկէ սկիսինք
սպարդէշ, թէ որմէջը եղածը կենդա-
նի է՝ կը տեսնանք որ միացին ամէն
մէկ հարումին անոր շնչառութիւնը
կը շուտնայ և անցողայ կ'իյնայ :

Իսկ թե որ ծարսիւր բանալով Ներս
սէ տանիւր նորէն հոգի կ'առնու : Թե
որ մէջիւր փառած մեծ ըլլա) քանի տղի
հաննէր երթալով բոցը կը դեղցի, կը
պզտիկնայ ու վերջապէս կը մարի :

Ըստ պատմաւոր յայտնի է, զիսն
զի գիտէնք որ մարդս, բոլորք և կեն-

դանիսեքք օգո՞վ է՝ որ կ'աղբիմ և
լնդհանրապես օգ. կամ թթուածին
կաղ չեղած՝ մէկ տեղ մը բան մը չի
կրնաք մատից կամ երկի :

Կրնանք նաեւ կենդանի մը մեռ,
չունել անկենդանի կամ ածխային ծը-
ծրմային կազով, ծծմբաւոր կամ քը-
ղորի խիռուաներով:

12. 2. 1924

Հանքային ջուրերուն մէկ տես-
կը կապուած և թթուաշ կ'ըսուի
վասն զի ասոնք իրենց մէջ քիչ կամ
շատ ածխային թթուութիւն ունին, որ ի-
րենց քիչ կամ շատ կծու համ մը կու-
տայ. և բոսր աս կազը ջուրին մէջ շատ
գտնուի, կը տեսնանք որ պղպշտիկ
նման ջուրին երեսը կ'եղայ և ան տե-
ղը ճաթեղով շարի կ'ըլլայ, սրով կար-
ծես թէ ջուրը կ'եփի:

Ընոր պատճառը կապէ պղտընակն,
բուն ջրէն թեթեւ բլլալովը երեսը է
լալէն և անոր մակերևոյթին վրայն
թերէն ուստի կուգայ :

2. 6. 1. 0. 1. 5

Թող չունի մի աւելիմ բայց թող չունի ալ չ
 քի իրեն կողմէն բացուելու բան չ
 երկու աչք ունի ձուռնէն կրտս
 բնու չի տեսնար կոյր է ամեն օր
 Անհոյ. ձուռայից երբ ձեռքը մնայ
 Իրեն փայլը միշտ սեպէ կուշտ կ'ըլլայ
 Երբ սասր փայլն բերան ալ բռնի
 Գիտցած ըլլաք որ բնու զէն չունի
 Թէ տէտ ամիկայ երէր ուր ունի
 Բայց աչ կը քայլէ և ոչ կը թռչի
 Ոտքերէն երկուքն աչքերուն տակն
 Նաեւ միւսն ալ կոյրն ներքեւն է
 Տերեկը ողջն հանդիստ կը ննչէ
 Գիշերը կ'ելլէ ու սնունդ կ'առնէ

Անթուր և Բաժնեկր. Նշ. աճ. 1

2. Ինչու որ փորձով և տոմար որ 1 արած ջրերնը
88, 90, 91 համ 92 հաս հոգալ :